

Het kapitaal van de 18e tot de 21e eeuw

Auteur: Henri Houben

Inhoudstafel: [Marxistische Studies nr. 107](#)

Het jongste werk van Thomas Piketty, *Kapitaal in de 21^e eeuw* [1] zorgde voor sensatie. Het kreeg veel belangstelling en leidde tot heel wat discussies. Niet zonder reden: het boek schetst 250 jaar evolutie van inkomens en vermogens onder het kapitalisme, voornamelijk in de Verenigde Staten en Europa. Het eindigt met een voorstel voor een vermogensbelasting.

Zijn besluit: het economische marktsysteem doet ongelijkheid vanzelf toenemen, uitgenomen de periode van 1914 tot eind de jaren zeventig (wat hij verklaart door schokken, oorlogen, geen 'normale' ontwikkeling van de kapitalistische maatschappij). Vandaar de nood aan een wereldwijde vermogenstaks.

Vanzelfsprekend konden neoliberalen en ultraconservatieven daar niet mee lachen. Ze trachtten de basis van de analyse onderuit te halen. Daarin schuilt juist het enorme belang van dit werk. Geholpen door een heel team onderzoekers, tekent de auteur de weg uit die rijkdom aflegde over een heel lange periode. Hij bewijst hoe een minderheid de rijkdommen monopoliseert en de gegevens die hierover beschikbaar waren manipuleert.

Het boek van Thomas Piketty is een pil van bijna duizend bladzijden. Een flinke kluif waar de gewone burger zich niet meteen op zal storten, al helemaal niet als economische vraagstukken je als lezer weinig boeien. Piketty heeft wel alles gedaan om het de lezer gemakkelijk te maken. Je hoeft geen fiscaal expert te zijn om te genieten van dit uitstekend gedocumenteerde werk. Je hoeft echt niet alles te weten over macro-economische vraagstukken. Een echt begrijpelijk en leesbaar boek. Elke keer als de auteur het over meer technische kwesties gaat hebben, geeft hij dat duidelijk aan. Lezers die liever niet verstrikt raken in teveel details, krijgen de raad het over te slaan en verder te gaan naar het volgende hoofdstuk.

We krijgen een gedetailleerde uitleg over de ongelijkheden in inkomens en vermogen en een voorstel voor een fiscaal alternatief dat de grote fortuinen belast. Deze Franse economist is erin geslaagd een bijzonder boeiend en allesomvattend beeld te schetsen van tweehonderd jaar kapitalisme. Zonder marxist te zijn, maakt de auteur een opzienbarende analyse van de sociale klassen en van hun onderlinge verhoudingen, gespreid over een aantal grote historische periodes.

Voor we op een paar zwakheden zullen wijzen, loont het de moeite en is het belangrijk om de belangrijkste conclusies en in eerste instantie een uitgebreide synthese van dit werk te geven.

Een massa gegevens

Wat het meeste bewondering wekt – terecht –, is de overvloed aan statistisch materiaal over een onderwerp dat doorgaans weinig aandacht krijgt van de traditionele economen. Thomas Piketty en zijn team zijn gaan grasduinen in gegevens die teruggaan tot de 18^e eeuw en die iets vertellen over de rijkdom en het vermogen van de bevolking. Ze deden dat niet alleen voor de grootste kapitalistische landen maar ook voor nieuwe groeilanden zoals India en China.

Ze brachten al dat bruto materiaal gedetailleerd in kaart. Via hun website kan bovendien iedereen het raadplegen. Alle grafieken, tabellen en cijfers die ze in hun boek gebruiken, staan op de weblog van de auteur. [2] Daarnaast bestaat een meer globale website. [3] Ze creëerden die op basis van eerder werk van Thomas Piketty en Emmanuel Saez, met een overzicht van de inkomenssituatie in de belangrijkste landen van de wereld. Je vindt de cijfers van dertien West-Europese landen (Duitsland, Denemarken, Spanje, Finland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Italië, Ierland, Noorwegen, Nederland, Portugal, Zweden en Zwitserland), de twee grote landen van Noord-Amerika (Canada en de Verenigde Staten), drie landen uit Latijns-Amerika (Argentinië, Colombia en Uruguay), zes staten uit Oost-Azië (China, India, Indonesië, Japan, Maleisië en Singapore), de twee belangrijkste regio's die Oceanië vormen (Australië en Nieuw-Zeeland) en ten slotte drie landen uit Afrika (Mauritius, Zuid-Afrika en Tanzania). Momenteel is het onderzoek bezig om voor andere landen (België bijvoorbeeld) een gelijkaardig overzicht van de ongelijkheid te geven.

Het is evident – zoals altijd in de economie – dat we de statistieken met de nodige voorzichtigheid moeten benaderen. De belastingaangiften vormen de belangrijkste gegevensbron. Daarin kunnen allerlei fouten zitten, verkeerde bewerkingen of geknoei door de belastingplichtigen om minder belasting te moeten betalen. Reeksen zijn doorheen de tijd niet noodzakelijk allemaal op dezelfde manier opgesteld. We kunnen er over het algemeen vanuit gaan dat tabellen en grafieken de neiging hebben de werkelijkheid te onderschatten. Maar voor een globale analyse van de ongelijkheden in de kapitalistische wereld vormen ze een aanvaardbaar vertrekpunt.

Van bij het begin zet Thomas Piketty de puntjes op de i. Zo maakt hij het economisch onderscheid tussen flux (flow) en stock (activa, vermogen). De flux is alles wat binnenkomt en buiten gaat in een welbepaalde plaats (een land) gedurende een welbepaalde periode (een jaar bijvoorbeeld). Dat is het geval voor alle inkomens, dat wil zeggen lonen, erelonen en honoraria, inkomsten uit eigendom (dividenden, interesten, huurinkomsten, rentes...) enz. Met stock duidt men in de economie op de inventaris van alle goederen samen op een welbepaalde plaats en een welbepaald tijdstip (31 december van elk jaar bijvoorbeeld). Dan gaat het over de bestaande hoeveelheid kapitaal, vermogen of bezit. De

stock is samengesteld uit onroerende en roerende goederen (aandelen, obligaties en andere waardepapieren), juwelen, schilderijen van grote meesters en de optelsom van alle andere soorten voorwerpen die waarde hebben (en in principe weinig vergankelijk zijn).

Dit onderscheid is essentieel. De auteur verbindt het meteen met de vaststelling dat het verschil in rijkdom veel groter is voor die activa dan voor de gewone inkomens. De 1 % rijksten zijn bijvoorbeeld goed voor 25 % van alle inkomsten. Maar het komt niet zelden voor dat die 1 % ongeveer 40 % van alle vermogen bezit.^[4] De 40 % armsten hebben dikwijls geen enkele rijkdom van het tweede type. Daaruit volgt dat de gegevens over het vermogen eigenlijk het interessantst zijn.

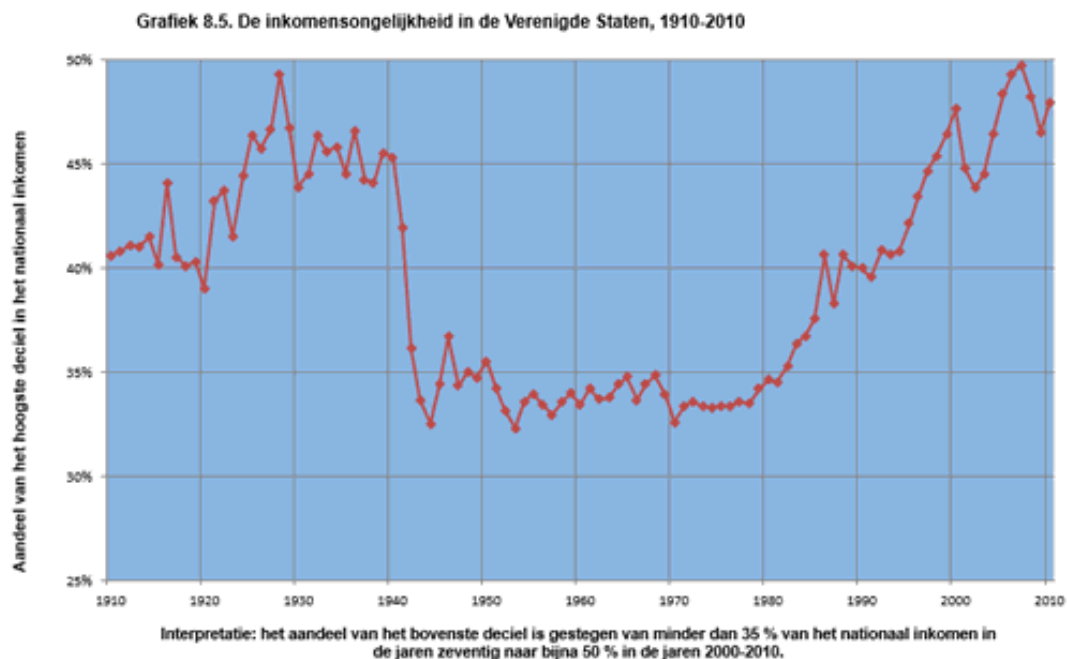
Tegelijk benadrukt de auteur dat de beste manier om ongelijkheid te meten, is te kijken naar het verloop over een zekere tijd van het aandeel van de bovenste decielen en centielen. Het hoogste deciel stemt overeen met de 10 % rijksten van de bevolking in een land. Een centiel met 1 %. Deze parameter is veel interessanter, duidelijker en relevanter dan allerlei abstracte coëfficiënten die de economen traditioneel hanteren: "Alleen door het aandeel van het bovenste deciel te kennen, kunnen we weten in welke mate de top van de rangschikking een buitensporig gedeelte van de groei voor zijn rekening heeft genomen."^[5] Het gaat om de monopolisering van inkomsten en vermogen door een redelijk klein deel (10 % of zelfs 1 %) van de bevolking. De marxisten zeggen hierover: accumulatie van rijkdom aan de ene, armoede en ellende aan de andere pool.

Kapitalisme van ongelijkheden

Zo goed als iedereen gaat akkoord om te erkennen dat de 'vrije markt' -maatschappij gepaard gaat met een min of meer groot verschil in de winsten die dat voor iedereen oplevert. Voor sociaaldemocraten, reformisten^[6] en keynesianen^[7] ligt hierin het bewijs dat de overheid regelend moet tussenkomen om deze negatieve gevolgen van de economie te temperen. Voor de liberalen zijn dit alleen maar nadelen op korte termijn die op den duur vanzelf verdwijnen.

Simon Kuznets, een Amerikaanse econoom, trachtte in 1955 aan te tonen dat de ongelijkheden in de Verenigde Staten aan het afnemen waren. Hij baseerde zich op statistieken die teruggingen tot het begin van de eeuw.^[8] "Veel te kort als tijdspanne", repliceert Thomas Piketty. Je moet een dergelijke analyse over een hele lange periode maken. Het kapitalisme onderging vanzelfsprekend grote veranderingen tijdens het interbellum, met precies twee grote wereldconflicten en de verschrikkelijke crisis die uitbrak in 1929, tot gevolg.

Hij verplant dus het hele decor en stelt volgende grafiek op (Piketty, Grafiek 8.5., p. 460) die de evolutie weergeeft van het aandeel van het bovenste deciel van de Amerikaanse bevolking, van de 10 % rijksten, in het totaal van de inkomsten van het land (met inbegrip van de winsten in kapitaal, dat wil zeggen de meerwaarden op aandelen).^[9]

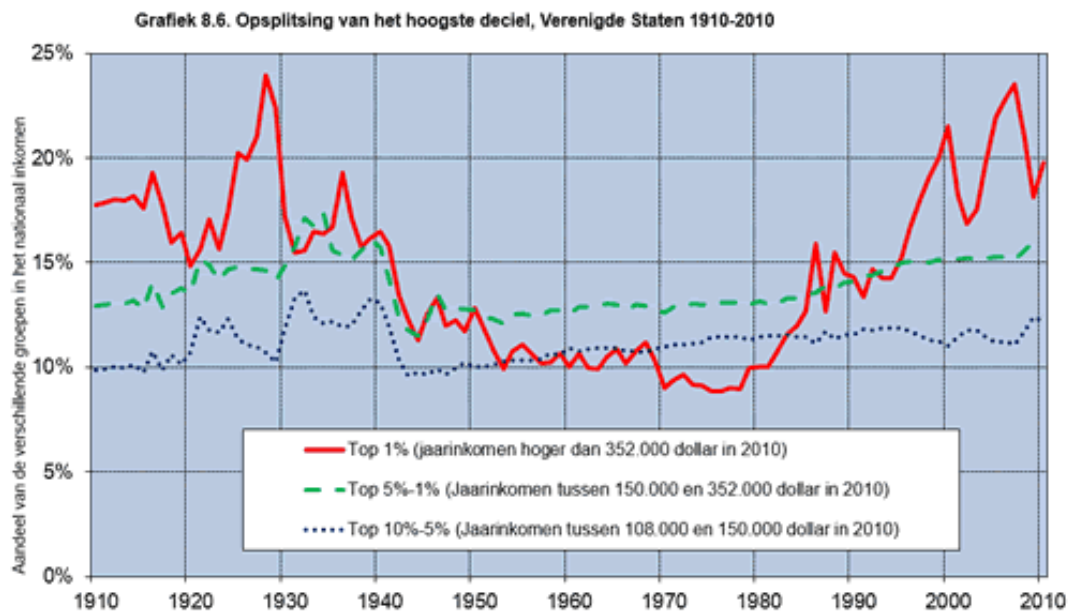

Bronnen en reeksen: zie Piketty, pse.ens.fr/capital21c.

Curve = aandeel bovenste deciel in het nationale inkomen (met inbegrip van meerwaarden).

Twee zaken zijn meteen duidelijk: in de jaren vijftig en zestig zien we een soort inhaalbeweging en een vermindering van de ongelijkheid; in 2010 is daar geen sprake meer van. Integendeel, het niveau waarop de rijksten staan, is opnieuw hetzelfde als dat in de jaren twintig, vlak voor de krach van 1929. Ze halen opnieuw de 50 % die ze in handen hadden vlak voor de beurskrach van 1929.

De auteur gaat zelfs nog verder in detail voor de evolutie van dat bovenste deciel door een onderscheid tussen het rijkste 1 %, de volgende 4 % en laatste 5 %. Dat geeft de grafiek 8.6. (Piketty, p. 461).

Bronnen en reeksen: zie piketty.pse.ens.fr/capital21c.

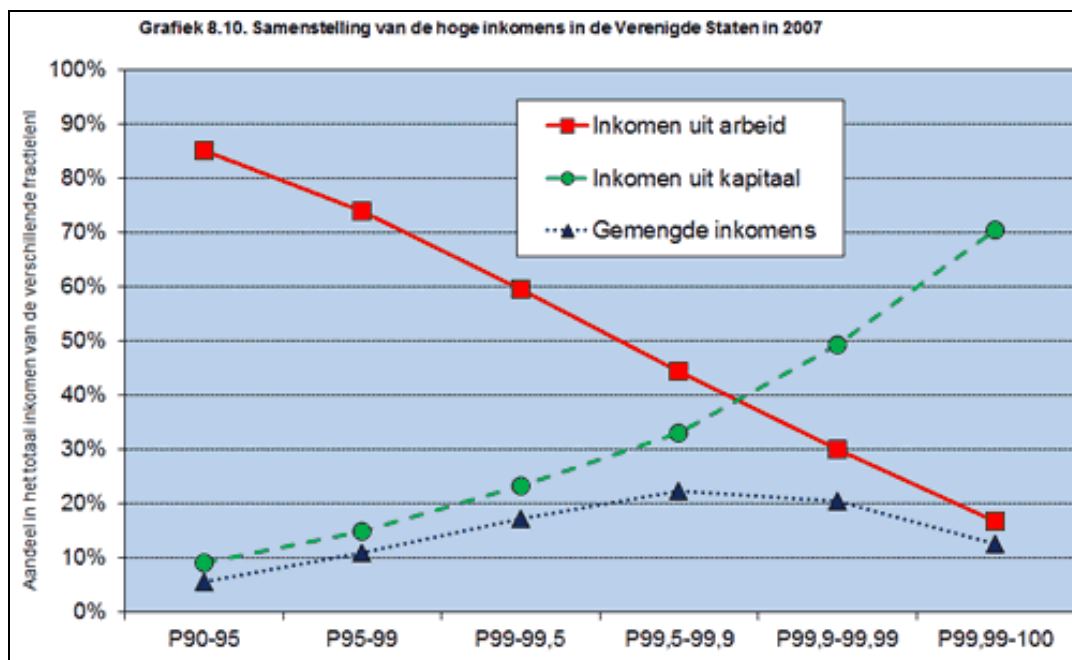
Interpretatie: de stijging van het aandeel van het bovenste deciel vanaf de jaren 70 is vooral te wijten aan het bovenste centiel.

Je kunt vooral voor het bovenste centiel grote variaties zien door de jaren heen. Vanaf 1929 duikt het naar beneden om vervolgens eind jaren zeventig opnieuw spectaculair te stijgen. Voor de andere zijn deze variaties niet zo duidelijk.

Het laat toe te besluiten dat dit deel van de Amerikaanse bevolking voornamelijk leeft van inkomsten uit kapitaal. Kijken we bijvoorbeeld naar het aandeel van het rijkste 1 % in 1928, het jaar voor de beurskrach. Hun aandeel was toen duidelijk het grootst – het ligt op 23,9 % van het totaal – en 4,3 % van dat totaal verkrijgen ze onder de vorm van meerwaarden op aandelen. Met de financiële ramp verdwijnt die 4 %. Zo sterk dat in 1932 het aandeel van de inkomsten van dit centiel (1 %) niet meer dan 15,6 % haalt, ongeacht of we de winst op kapitaal hier bijtellen of niet.

In 1979 vertegenwoordigen de meerwaarden op beursverrichtingen opnieuw 2 % van het totaal van de Amerikaanse inkomsten voor het rijkste centiel. Op dat ogenblik hebben ze 10 % van de inkomsten in handen. De jaren eerst onder Reagan, daarna Clinton en ten slotte Bush Jr. brengen dit centiel naar nieuwe recordhoogtes. In 2007 bezit het 23,5 % van de inkomens in het hele land. 5,2 % daarvan is het resultaat van de winsten op het kapitaal.

Thomas Piketty stelt nog een andere interessante tabel op. Die toont het aandeel van de verschillende inkomsten binnen het rijkste deciel voor het jaar 2007.^[10] Hij verwerkt het onderscheid tussen inkomen uit arbeid (lonen, premies e.d.), inkomen uit kapitaal (interessen, dividenden, huurinkomsten, meerwaarden door beursverrichtingen...) en gemengde inkomens (honoraria, individuele voordelen of winsten enz.). Dat is het onderwerp van grafiek 8.10. (Piketty, p. 476).

Bronnen en reeksen: zie piketty.pse.ens.fr/capital21c.

Interpretatie: de inkomsten van kapitaal overheersen binnen de 0,1 % van de hoogste inkomens in de Verenigde Staten in 2007, en niet binnen de 1% hoogste inkomens, zoals in 1929.

Opm.: Gemengde inkomens zijn inkomsten uit activiteiten van zelfstandigen waar het onderscheid tussen winst en loon vervaagt.

Opmerkelijk is dat de meerderheid van de negen eerste percenten van het bovenste deciel voornamelijk leeft van inkomsten uit arbeid. We kunnen slechts 0,1 % van de bevolking betitelen als rentenier in die zin dat voor dit percent het bezit van winsten en inkomen uit kapitaal hoger ligt dan de andere inkomstenbronnen. In 1929 gold dit voor het bovenste centiel (dat wil zeggen in een proportie die tien keer zo groot was).

Maar de meest opmerkelijke vaststelling is dat Thomas Piketty dit centiel (1 %) weet te identificeren met de belangrijkste leiders van grote ondernemingen. Allemaal heel mooi als ze het in de media hebben over bepaalde lonen die 'toch wel overdreven' lijken, voor filmacteurs of bepaalde sportlui – en dat is zeker zo –, maar die vertegenwoordigen amper een twintigste van de rijkste mensen. De bedrijfsleiders vormen echter 60 tot 70 % van deze groep, afhankelijk van hoe breed je de groep wilt definiëren.^[11]

En die kaders zijn niet uitsluitend te vinden in financiële kringen (banken, verzekeringen, beleggingsfondsen enz.). 80 % komt niet uit deze hoek. Het gaat over bedrijfsleiders uit alle mogelijke sectoren. In de meeste van deze mastodont bedrijven behoren meer dan vijf directeurs en bestuurders tot dit bovenste centiel.

Uiteindelijk leidt dit ertoe dat we wel degelijk kunnen zien dat er zich een overheersende klasse aftekent in een kapitalistisch land – en wat meer is, in het land dat tot op de dag van vandaag nog altijd het machtigste land ter wereld is.^[12] We kunnen de rijkste 1 % kapitalisten noemen. Het zijn renteniers of hogere kaders van grote bedrijven (of eventueel beide tegelijk). Deze managers zijn wel degelijk kapitalisten, zelfs als ze officieel een salaris krijgen en aandeelhouders hun kunnen 'ontslaan'. Van deze 1 % kunnen we een twintigste buiten beschouwing laten, kunstenaars of sportlui die nog geen kapitalisten zijn of toch niet noodzakelijk. Ze hebben misschien effectief een hoger salaris, maar het is het milieu waarin ze zich bewegen, dat dit bepaalt. Meestal zitten in dat salaris ook allerlei premies, bonussen of stock-options^[13] zoals het in de Verenigde Staten de gewoonte is om dit in de boeken op te nemen (en wat bijzonder betwistbaar is).

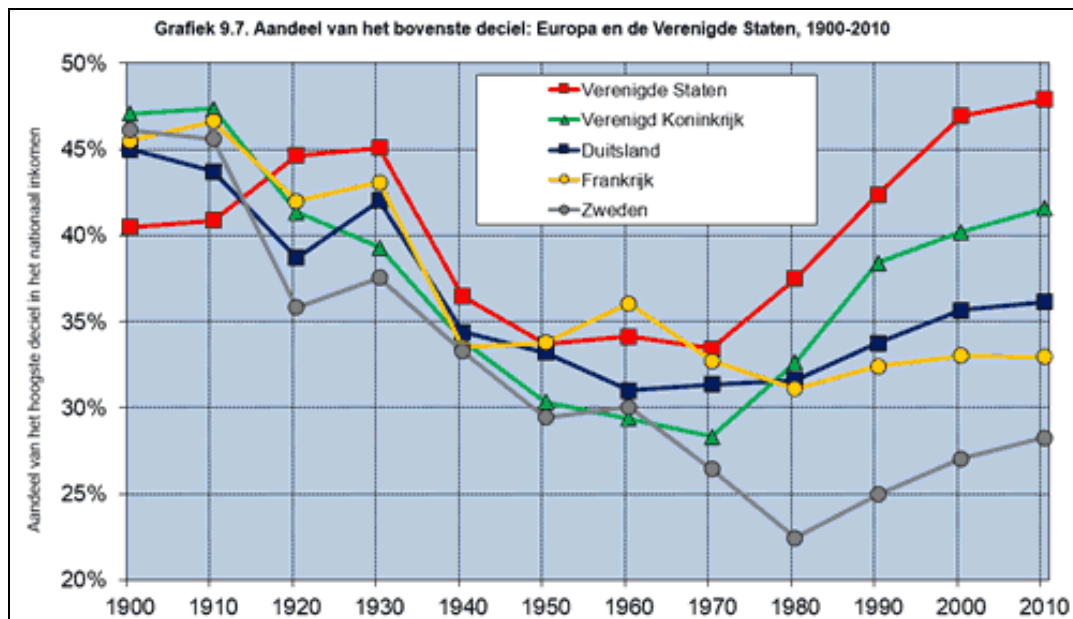
De volgende 9 % zijn over het algemeen geen kapitalisten in de eigenlijke betekenis van het woord. Daar kunnen wel kapitalisten tussen zitten, een paar die kleinere bedrijven bezitten. Maar de meerderheid leeft van een gemengd inkomen of van arbeid in de eigenlijke zin van het woord. Het zijn goed betaalde werknemers (wetenschappers, technici, bedrijfskaders van een minder hoog niveau, makelaars enz.), vrije beroepen of mensen met soortgelijke activiteiten (advocaten, dokters, universiteitsprofessoren enz.) of eigenaars van kleinere firma's.

De rest, dat is de bevolking, werknemers die ongeveer 85 % uitmaken van de actieve beroepsbevolking, zelfstandigen, mensen die een vrij beroep uitoefenen zonder daar erg veel geld voor te krijgen of mensen met een kleine handelszaak, en ten slotte de verschoppelingen (werklozen, mensen die uitgesloten zijn enz.). Het grootste deel behoort tot de arbeidersklasse in de brede betekenis van het woord. Hun koopkracht is sinds 1979 niet meer gestegen in de Verenigde Staten.^[14]

De samenleving is dus bijzonder ongelijk verdeeld, in tegenstelling tot de gebruikelijke voorstelling van zaken waarbij een zogenaamde middenklasse de overhand zou hebben, op zijn minst in aantal. Samengevat, diegenen die echt profiteren van het kapitaal en die leven van kapitaal, vertegenwoordigen niet meer dan 1 %. Vervolgens is er ongeveer 9 %, dat geniet van de gulle gaven van het systeem zonder zelf te behoren tot de bevoorrechten die de beslissingen nemen en van wie de inkomsten compleet buitenmaats stijgen. En de overige 90 % maken de meerderheid uit. Dat zijn de loontrekkenden en zelfstandigen, de mensen met een sociale uitkering, de mensen die worden uitgesloten, de paria's...

Het gebeurt natuurlijk dat mensen van de ene groep naar de andere overgaan: mensen die opklimmen in de sociale hiërarchie en mensen waarmee het bergafwaarts gaat, die tot faillissement zijn gedreven. Maar Thomas Piketty schat hen zelfs in de Verenigde Staten op niet meer dan 10 % per generatie. Het betreft dus een minderheid. Wat overheerst, is de stabiliteit binnen elke sociale klasse.

De auteur beperkt zich niet tot de Verenigde Staten. Hij analyseert het merendeel van de grote landen. Hij komt telkens tot redelijk gelijklopende vaststellingen, in het bijzonder voor Frankrijk. Hij kent het land en beschrijft het in het lang en het breed. Dat hele onderzoek hebben we hier niet willen hernemen. We hebben alleen de hiernavolgende grafiek overgenomen (Grafiek 9.7.) die de evolutie laat zien van het aandeel van het bovenste deciel (10 %) in de totale inkomsten van de andere grote Europese staten van de 20^e eeuw (het Verenigd Koninkrijk, Duitsland, Frankrijk en Zweden).

Bronnen en reeksen: zie piketty.pse.ens.fr/capital21c.

Interpretatie: in de jaren 1950-1970 is het aandeel van het bovenste deciel in de orde van grootte van 30-35 % van het nationaal inkomen, zowel in Europa als in de Verenigde Staten.

We zien voor alle landen identieke tendensen: een redelijk bruuske daling vanaf de jaren twintig – het is een feit dat de daling in de Europese landen een sterkere impact had dan in de Verenigde Staten, door de Eerste Wereldoorlog die woedde op het grondgebied van de Europese landen; een daling die trouwens tot in 1950 aanhoudt; stabilisering in de daaropvolgende dertig jaar; en ten slotte vanaf dan een continue stijging.

De Franse econoom doet opmerken dat de ongelijkheden in het begin van de eeuw groter waren in Europa. Globaal genomen is het effect van de oorlogen en van de crisis sterker dan in de Verenigde Staten. Het aandeel van het bovenste deciel bereikt in 1984 in Zweden zelfs het historisch lage niveau van 22,3 %. Deze maatschappij kent een 'relatief' gelijke verdeling of een 'lage' ongelijkheid, zoals hij dat noemt.

Maar vanaf het einde van de jaren zeventig zet in alle landen, zelfs in Scandinavië, het herstel zich door voor de rijksten. De opleving is alleen veel opmerkelijker in de Verenigde Staten en in Groot-Brittannië dan in de andere landen. Vandaar dat de ongelijkheid er in 2010 groter is dan dat aan de andere zijde van de Atlantische Oceaan. Het aandeel van het bovenste deciel bereikt opnieuw hetzelfde niveau en ligt zelfs hoger dan in de jaren twintig. Binnen de groep van de grote kapitalistische staten zijn de Verenigde Staten het land met de grootste ongelijkheid.

De verschillen die er zijn, zijn het gevolg van een aantal specifieke zaken. Het zou ons te ver voeren om dat hier allemaal uiteen te zetten. Maar die enkele verschillen kunnen niet verhullen dat de inkomensongelijkheid globaal gezien overal toeneemt in het voordeel van de rijksten en dat die vooral profiteren van inkomsten uit kapitaal. Zo noteert Thomas Piketty, na voor Frankrijk de toename van de vergoedingen voor het rijkste 1 % te hebben toegelicht: "Een ander interessant gegeven dat regelmatig terugkomt, is dat als we bij de inkomsten uit kapitaal (die het sterkst stijgen) nog een fijner onderscheid maken tussen inkomsten uit onroerend goed (huurinkomsten) en kapitaalinkomsten uit roerend goed

(dividenden en interesten), we vaststellen dat de zeer sterke stijging van het aandeel van de inkomsten uit kapitaal binnen het bovenste deciel in wezen het gevolg is van hogere kapitaalinkomsten uit roerend goed (en dan vooral van dividenden).”[\[15\]](#)

De accumulatie, dat is kapitaal

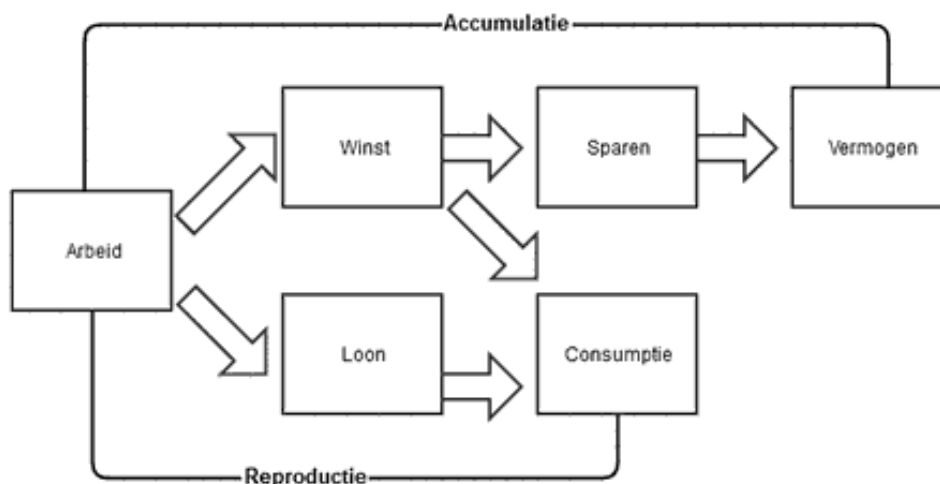
Zoals we benadrukten in het begin van dit artikel, zijn de verschillen op het gebied van vermogen nog veel groter dan voor de inkomens. Dat verbaast ons niet. Wie nauwelijks enig loon heeft, moet wat hij heeft meestal helemaal opsouperen en kan dus niet sparen. Maar wie veel verdient, zal niet alles kunnen uitgeven. Hij zal een deel sparen en dat spaargeld groeit beetje bij beetje aan.

De eerste zal bijgevolg maar een heel mager vermogen hebben, terwijl de tweede zijn vermogen geleidelijk ziet vergroten. Alles samen zal het verschil steeds meer toenemen. Dat komt duidelijk tot uiting in de statistieken.

Maar laten we eerst ons verhaal wat meer schematiseren. In het begin is de arbeid bron van alle handelsrijkdom. Als product van arbeid betalen we voor een goed of een dienst. Vervolgens wordt het resultaat van de verkoop van de goederen globaal genomen verdeeld over loon en winst. Over het algemeen ontvangt de loontrekkende hiervan nauwelijks meer dan wat hij verbruikt.[\[16\]](#) In het beste geval kan hij een klein beetje sparen. Hij zal geen kapitalen opstapelen, met andere woorden hij zal daar niet echt rijk van worden. Het geld dat hij verdient, zal hoofdzakelijk dienen voor de reproductie van zijn arbeidskracht.

Wie zijn inkomsten uit winsten haalt, zal een deel hiervan moeten besteden om te leven. Maar hij zal een deel overhouden, een surplus, om te sparen en vervolgens opnieuw te investeren. Op die manier gaat hij kapitaal en dus vermogen accumuleren. Dat is wat het volgende schema heel beknopt weergeeft.

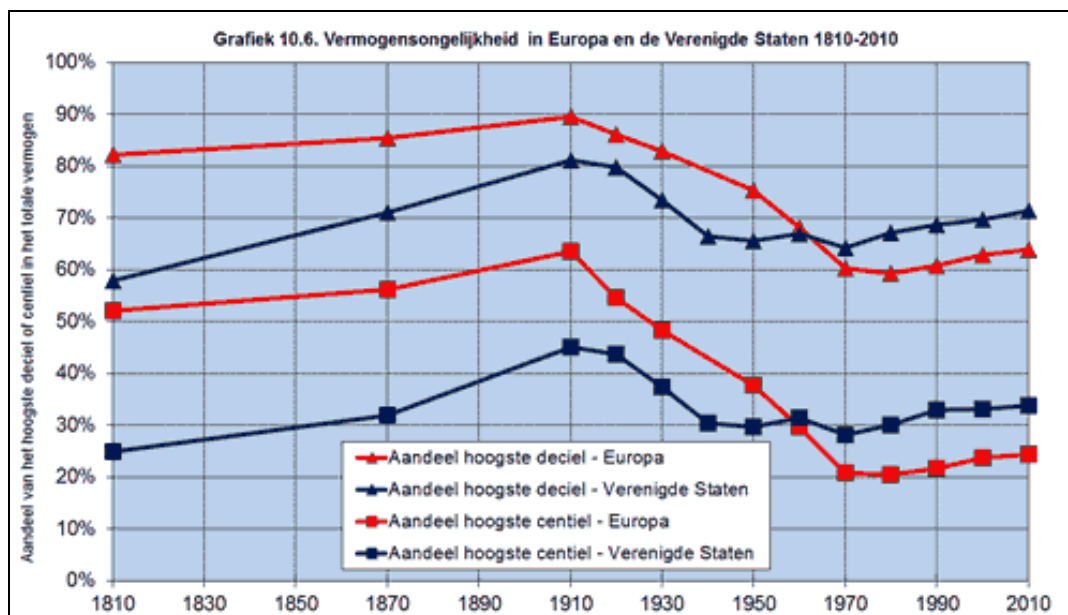
Schema van de kapitalistische productie

Als we de hier voorgestelde redenering volgen, is het proces 'cumulatief'. Dus het bezit groeit aan. Dit laat toe de productie te verhogen, bijkomend personeel te werven. Dat doet de winsten stijgen, dus het spaartegoed en per slot van rekening het kapitaal dat je in bezit hebt.

We wilden deze elementen even toelichten, want Thomas Piketty doet dat niet. Voor hem is de ongelijkheid ten aanzien van iemands vermogen een pure vaststelling. Hij is verontwaardigd als dat fortuin overdreven is, maar niet omdat het bestaat. In werkelijkheid ontstaat dat fortuin – en neemt het toe – juist omdat we in het kapitalistische systeem leven. Dat heeft namelijk die winst en accumulatie van kapitaal als motor.

Dit maakt de grafiek hieronder (Piketty, Grafiek 10.6., p. 556) ineens veel begrijpelijker. Hij vergelijkt de evolutie van het aandeel van het bovenste deciel en centiel in het nationale vermogen van Europa (de grote landen: Frankrijk, Groot-Brittannië, Zweden) met die van de Verenigde Staten, sinds 1810.

Bronnen en reeksen: zie piketty.pse.ens.fr/capital21c.

Interpretatie: tot midden in de 20^e eeuw was de ongelijke verdeling van vermogens in Europa groter dan in de Verenigde Staten.

Wat kunnen we opmerken? Allereerst, de niveaus zijn veel hoger dan voor de inkomens (uit loon). Over de hele periode heeft het 10 % rijksten meer dan 60 % van alle bezit in handen en de elite van 1 % neemt hiervan over het algemeen ongeveer 30 % (en soms heel wat meer) voor zijn rekening.

Vervolgens, in de 19^e eeuw zien we aan beide zijden van de Atlantische Oceaan praktisch een continue opgaande beweging. In Europa stijgt het bovenste deciel van 82,2 % in 1810 naar 89,5 % in 1910. Het centiel stijgt van 52,1 % naar 62,5 % in dezelfde periode. In de Verenigde Staten klimt de bovenste 10 % in de periode van de Napoleontische oorlogen tot aan de vooravond van het eerste wereldconflict van 58 % naar 81,1 % en het rijke 1 % van 25 % naar 45,1 %.

Daarna zien we overal een daling, sterker in Europa dan in de Verenigde Staten. In 1980 heeft het bovenste deciel 'nog maar' 59,3 % op het oude continent en 67,2 % in de VS. Vanaf de jaren zeventig keert de tendens weer helemaal om en neemt de ongelijkheid opnieuw toe, vooral in het land van Uncle Sam. Ondanks de crisis staan de 10 % rijkste Amerikanen in 2010 opnieuw op een aandeel van 71,5 % en de elite op 33,8 % (tegenover respectievelijk 64,2 % en 28,2 % in 1970).

De auteur werkt op basis van een boekhoudkundig begrip van 'vermogen'. Hierin zitten alle goederen, alle bezittingen van een persoon of een familie, dat wil zeggen zowel het productief kapitaal, zoals van bedrijven of aandelen, als de onroerende eigendommen, gronden, huizen en andere uiterlijke tekenen van rijkdom. Door dit begrip op die manier in te vullen komt hij tot de vaststelling dat, vooral na 1945, een stijgend deel van de bevolking in de hoogontwikkelde kapitalistische landen wat eigen activa heeft kunnen verwerven, een eigen huis meestal. Voor de 90 % van de mensen waar het in dit onderzoek niet over gaat, vormt 'het eigen huisje' zo goed als het enige bezit dat ze hebben. Zouden we een strikte definitie van 'kapitaal' aanhouden, dan zouden de ongelijkheden in dit stadium een flink stuk groter zijn en blijven (ook al moet gezegd dat de groei van pensioenfondsen maakt dat loontrekkenden op heel kleine schaal indirect ook eigenaars van bedrijven – dus van 'kapitaal' – worden.^[17])

Aan de andere kant merkt Thomas Piketty op dat in tegenstelling tot een ruim verbreide opvatting de ongelijke verdeling van vermogen redelijk gelijkloopt voor elke leeftijdsgroep. "De clash tussen generaties is niet in de plaats gekomen van de oorlog tussen de klassen."^[18] Om geen misverstand te laten bestaan voegt hij eraan toe dat "het echte fortuin nog altijd hoofdzakelijk is samengesteld uit financiële en professionele activa".^[19]

Het is duidelijk dat de 'normale' evolutie wel intensifiëring van de verschillen in vermogen is. We zetten de periode tussen 1914 en 1970 even tussen haakjes. We komen daar in het volgende punt op terug. Onze Franse econoom gaat niet zover in zijn besluit, maar hij schuift toch naar voren: "Er bestaat bij mijn weten geen enkele maatschappij, in geen enkel tijdperk, waarin we een verdeling in eigendom zien die we redelijkerwijze een verdeling kunnen noemen die wijst op een beperkte inkomensongelijkheid, dat wil zeggen een verdeling waarbij de armste helft van de samenleving een significant deel zou bezitten – bijvoorbeeld een vijfde of een vierde – van het totale vermogen."^[20] In Frankrijk bedraagt die verhouding slechts 4 % in 2010-2011.

De hele analyse toont verder dat het de verschillen bij die rijkste 1 % zijn die grotendeels de globale verschillen in vermogen verklaren. Deze 1 % neemt of staat een percent extra af naargelang zijn winsten of verliezen op het kapitaal dat

van zijn vermogen deel uitmaakt. We hebben gezien dat deze 1 % in de 19^e eeuw en tot aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog, zich een steeds groter deel van de koek toe-eigent. Vervolgens moet het een deel opgeven in het tijdperk van de internationale conflicten en de crisis van de jaren dertig. In het decennium 1970-79 stabiliseert de toestand. Vanaf dan gaat het percentage opnieuw in stijgende lijn.

De shock van het interbellum

Tot nu toe hebben we onze uiteenzetting geconcentreerd op de toename van de ongelijkheden in inkomen en vermogen. Voor een deel is dat omdat dit de insteek is van de auteur zelf. Voor een deel omdat dit nu eenmaal de situatie is waarin we vandaag zitten in de geschiedenis van het kapitalisme. Maar er is een periode geweest waarin die ongelijkheden kleiner waren en soms zelfs opmerkelijk kleiner: de periode tussen de twee wereldoorlogen (met inbegrip van die twee conflicten), ongeveer 1914-1945. Daarna bleef de toestand tot eind van de jaren zeventig stabiel.

Dit is de gouden eeuw van het kapitalisme, een periode die – weliswaar met een flinke dosis voorbehoud ... – voor de loontrekkenden beter dan andere periodes te verdragen was in de hoogontwikkelde kapitalistische landen. Bovendien hebben de werkende mensen in de naoorlogse jaren zeker heel sterk geleden onder de oorlogen, crisis en fascisme. Men zag de veralgemeende invoering van het systeem van de sociale zekerheid, regelmatige loonsverhogingen, institutionalisering van de syndicale organisaties, mogelijkheden om krediet op te nemen, weinig werkloosheid... De verdedigers van dit systeem verwijzen dikwijls naar deze periode om te bewijzen dat de markteconomie heel veel positieve zaken bijdraagt of heeft bijgedragen voor de werkende mensen en dat zij erin moeten blijven geloven.

De grafieken die we hebben overgenomen tonen dat in feite vooral het niveau van rijkdom van de rijksten hoogtes en laagtes heeft gekend. Zij raakten in de oorlogen en bij de klappen van de jaren dertig wat aandelen kwijt. De conflicten hebben kapitaal vernietigd, de beurskrach in 1929 ook. Dat verklaart de grote daling van inkomens en van vermogen.

Het besluit, dat Thomas Piketty hieruit trekt, is duidelijk: "Het zijn in grote mate de oorlogen die in de 20^e eeuw tabula rasa hebben gemaakt van het verleden en de illusie hebben gewekt dat er iets structureel aan het veranderen was in het kapitalisme."[\[21\]](#) Zo er al sprake is van verandering dan is dat, zo stelt hij, tussen een maatschappij van renteniers en een systeem van bedrijfskaders (managers). De eerste heeft zelfmoord gepleegd, zegt hij, vooral in Europa.[\[22\]](#) In de beginjaren van de 20e eeuw, de belle époque, bestonden heel sterke ongelijkheden die vooral wie leefde van het couponnetjes knippen, bevoordeelden. Maar het is de instorting van de inkomens én van de kapitalen die overduidelijk de verklaring biedt voor de inkrimping van die ongelijkheden tussen 1914 en 1945. Omdat globaal genomen de productie blijft stijgen (vooral na 1945) zien de werknemers hun economische situatie geleidelijk aan verbeteren.

We kunnen ons voorstellen en begrijpen dat oorlogen en krachs aanzienlijke verliezen veroorzaken voor de welgestelden. Maar hoe verklaren we dan dat de niveauverschillen van die inkomens en vermogens daarna tot eind jaren 70 een stuk lager bleven, zoals we zien op de grafieken?

Voor de auteur bestaat hiervoor een belangrijke verklaring: de invoering van een stelsel van progressieve belastingen. Voor 1914 bestond er geen belasting op inkomsten uit kapitaal en waar ze werd ingevoerd, bleef ze toch heel laag. Successierechten waren minimaal. Na 1945 zijn die in de meeste hoogontwikkelde kapitalistische landen gestegen tot 20-30 %, soms meer.[\[23\]](#)

In de Verenigde Staten heeft president Roosevelt vanaf 1933 het hoogste marginaal tarief[\[24\]](#) voor de inkomstenbelasting verhoogd van 25 naar 63 %. In 1937 wordt dit hoogste niveau dan op 79 % gebracht. En vervolgens in 1942, midden in de oorlog, op 88 %. Twee jaar later is het zelfs gestegen tot 94 %. Na de wereldoorlog stabiliseerde het rond de 90 %. John Kennedy bracht het in de jaren zestig opnieuw naar beneden tot 70 %. Dat tarief is blijven bestaan tot het aantreden van Ronald Reagan als president in 1981.[\[25\]](#) In de volgende tien jaar is het dan teruggebracht tot een maximaal marginaal tarief van 28 %.

Deze belastinginspanning had effect. De staat kon zorgen voor een zekere herverdeling van de rijkdommen van de rijksten naar anderen die als armer beschouwd werden. Tegelijk zorgde de staat voor een zekere regulering van het kapitalisme, bedoeld om een rem te zetten op de meest schokkende excessen van het systeem. Dit was werkelijk het hoogtepunt van de keynesiaanse oplossingen.

Volgens ons vergeet of negeert de Franse econoom twee andere belangrijke factoren. Ten eerste ontstaat vooral in Europa, maar eveneens in de Verenigde Staten een machtige sociale beweging die kan steunen op steeds actievere syndicale organisaties en op 'arbeiderspartijen' (eerst sociaaldemocratische en later communistische). De tweede factor, in het kielzog van deze ontwikkelingen, is de opkomst in 1917 van een socialistisch land en vervolgens tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog van een heel socialistisch kamp. Er bestonden dus geloofwaardige alternatieven voor het kapitalisme. De syndicale en politieke beweging ontwikkelde een aantal grote strijdbewegingen met belangrijke overwinningen, zoals de arbeidsduurverkortung. Dat zijn omstandigheden die extreme ongelijkheden niet meer verdragen. Het zou zoveel betekenen als de massa in de armen werpen van de communisten, de ergste vijanden van de rijken. Ze moesten het systeem dus wel verzachten door meer rechten en faciliteiten toe te kennen aan de loontrekkenden. Aanvankelijk, in 1918, gaven de Westerse mogendheden hun steun aan de krachten die in Rusland het tsarendom wilden

herstellen. Toen dat plan was mislukt, moesten ze het wel op een akkoordje gooien.

De eerste elementen van progressieve fiscaliteit verschijnen vanaf 1914 en worden geleidelijk doorgevoerd, noteert Thomas Piketty. Hetzelfde voor de sociale zekerheid. Zowat overal krijgen mannen algemeen stemrecht. In 1919 wordt een Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) opgericht voor de verdediging van de rechten van de werknemers, althans in principe. Vanaf 1926 vestigt de IAO zich in Genève. Men richt de Volkerenbond op, een voorloper van de Verenigde Naties, ter bevordering van de vrede tussen de landen. Een doelstelling die ze niet zal verwezenlijken.

Na de Tweede Wereldoorlog, als het socialisme doordringt in het oosten van Europa en Azië, zal men deze pogingen verder uitbreiden. Overal voert men de sociale zekerheid in. De vakbonden worden officieel als gesprekspartners erkend voor sociale onderhandelingen. Ook vrouwen krijgen toegang tot het algemeen stemrecht. We krijgen een veel gedetailleerder belastingstelsel. Planbureaus moeten de staat helpen de economie beter te reguleren. De overheid nationaliseert een aantal bedrijven. Er komen echte openbare diensten.

Het bestaan van een dergelijke 'communistische dreiging', zowel binnenlands als vanuit het buitenland, verklaart ook dat in Europa tijdelijk meer gelijkheid ontstaat dan bijvoorbeeld in de Verenigde Staten, terwijl het aanvankelijk – in het begin van de eeuw – omgekeerd was. Behalve de landen die het Rode Leger had bevrijd, maakten ook Joegoslavië en Albanië zich los uit de kapitalistische omknelling en in Griekenland en Turkije woedde nog volop oorlog. Tegelijk, aan het andere uiteinde van het Euraziatische continent, ontdeed China zich van de voorgedij van de nationalistische Kwomintang. Korea en Vietnam worden in twee gesplitst, omdat de Westerse mogendheden de overheersing van de communistische partij in die landen niet wilden erkennen.

De Amerikaanse strijdkrachten die zowel in Europa als in Japan aanwezig waren, droegen ertoe bij dat deze regio's met veel fanfare een nieuwe start konden nemen. Zo wilden ze voorkomen dat zij op hun beurt als rijpe vruchten in het socialistische mandje zouden vallen. In die tijd stond de communistische partij heel sterk in Frankrijk, in Italië en zelfs in Japan.

De keuze waar de kapitalistische leiders voor stonden was niet tussen een wild kapitalisme of een ander meer gereguleerd, maar tussen het socialisme en het gereguleerde kapitalisme. Ze hebben dan maar voor dat laatste gekozen, goed wetend dat ze eenmaal het moment daar, als de krachtsverhoudingen opnieuw zouden omkeren, altijd konden terugkomen op wat ze hadden toegegeven.

Thomas Piketty erkent dus niet meteen die beslissende rol die het socialistische kamp of de sociale beweging heeft gespeeld in de verbetering van het lot van de werkende mensen in Europa en Japan. Maar toch is hij wel heel duidelijk over het specifieke en voorbijgaande karakter van deze gouden periode van het kapitalisme die hij wel degelijk als een overgangperiode ziet. Ze is "minstens evenveel het product van oorlogen als van de democratie".^[26] Blijkbaar waren gewelddadige botsingen nodig – die we daarom nog niet wensen – voor een dergelijke periode. Willen we terug naar dit soort oplossingen, zullen we logisch gezien niet zonder grote veranderingen kunnen (in de 'krachtsverhoudingen'^[27]): "Een verandering van regime is niet alleen nodig, maar zelfs onontbeerlijk, maar het zou naïef zijn te denken dat dit allemaal in alle rust en kalmte kan verlopen."^[28]

De wereldwijde vermogensbelasting

De andere grote bijdrage van het boek ligt in de oplossing waar Thomas Piketty voor pleit: een wereldwijde en progressieve vermogensbelasting. Daar gaat het laatste deel van zijn werk over en daarop is heel zijn analyse gericht. Volgens de auteur laten de ongelijkheden die alleen maar blijven groeien in de kapitalistische landen en die de stabiliteit van het systeem bedreigen, niet veel ruimte voor een andere uitweg.

Concreet is hij voor een belasting van 0 % voor de vermogens van minder dan een miljoen euro, 1 % op vermogens tussen 1 en 5 miljoen en 2 % daarboven.^[29] Hij schat dat dit voor de Europese Unie 300 miljard euro kan opbrengen of ongeveer 2 % van het Europese bbp (dat momenteel wordt geschat op 16.000 miljard euro).^[30] Voor een land zoals België betekent 2 % van een bbp, geschat op ongeveer 380 miljard euro, ongeveer 7,6 miljard euro. Dat is dus geen onaardige som.

Thomas Piketty is bewust van de politieke moeilijkheid om onmiddellijk een dergelijk alternatief door te voeren en dan nog wel op wereldschaal. Voor morgen heeft zijn project op internationaal niveau heel weinig kans op slagen. Maar, schrijft hij, we kunnen toch ergens beginnen en waarom dan niet in Europa?

Hij heeft zo'n goeie 800 bladzijden gewijd aan het aantonen van de evolutie van de ongelijkheden in de inkomens en vermogens. Hij wees met nadruk op het feit dat die verschillen voor vermogen en 'kapitaal' duidelijk sterker tot uiting komen dan voor lonen en salarissen. Zijn belasting op vermogen lijkt als conclusie wel bijzonder voor de hand te liggen. Het is een kwestie van invoeren van fiscale gerechtigheid daar waar die het minst wordt gerespecteerd.

Maar hij geeft nog argumenten die het belang onderstrepen van een dergelijke serieuze belasting eerder op het vermogen dan op de lonen. Hij presenteert ons het geval van Liliane Bettencourt. Dat is de erfgename van het fortuin, verbonden aan L'Oréal, de Franse firma van luxeproducten. De zaak deed in Frankrijk heel wat inkt vloeien door de persoonlijke banden van deze vrouw met de ex-president van de republiek, Nicolas Sarkozy, en de occulte financiering van zijn

verkiezingscampagne door deze dame. Haar fortuin bedraagt momenteel meer dan 30 miljard euro. Maar ze heeft nooit meer dan 5 miljoen euro inkomsten aangegeven aan de fiscus. Zelfs als we uitgaan van een heel laag rendement van bijvoorbeeld 5 % per jaar, zou ze jaarlijks nog ongeveer 1,5 miljard euro interesten moeten hebben.

Hoe ging het in zijn werk? Zij (of een van haar voorouders) heeft waarschijnlijk een familiale holding opgericht of een andere gepaste juridische structuur (sommige landen zijn fiscaal erg soepel voor stichtingen). Ze versast die anderhalf miljard naar deze holding die het kapitaal voor de familie beheert (accumuleert). Die stort een bedrag, zo'n 5 miljoen euro, voor de consumptiebehoeften van de erfgename waarmee ze rijkelijk kan leven. Op dat bedrag wordt zijzelf dan belast. Handig gespeeld.[\[31\]](#)

Voor dergelijke omstandigheden besluit de Franse econoom: "Met de belasting op het kapitaal kunnen we dan de inkomstenbelasting aanvullen voor iedereen waarvan het fiscaal inkomen duidelijk onvoldoende is ten opzichte van hun vermogen."[\[32\]](#) Deze uitleg wijst in elk geval op de noodzaak van een dergelijke taks in vergelijking met andere fiscale voorstellen die heel zeker ook te verdedigen zijn maar die misschien niet hetzelfde gewicht hebben. Als we de mensen willen treffen die echt rijk zijn in plaats van de gewone belastingbetaler, willen we de mensen die echt rijk zijn, laten bijdragen aan de terugbetaling van de overheidsschuld en aan de betaling van de rentelast op die schuld. Als we een zekere fiscale gerechtigheid willen herstellen, dan ligt deze oplossing voor de hand.

In dit verband geeft Thomas Piketty nog een argument om het niveau van de overheidsschuld nog verder te doen dalen. Deze is nu veel te hoog in Europa (gemiddeld in de EU ongeveer 90 %). Met een buitengewone vermogensbelasting kunnen we dit realiseren. Hij legt uit: de kapitalistische ondernemingen zijn dan wel rijk, maar hun staat is over het algemeen arm. Om dit probleem weg te nemen, bestaan "voornamelijk drie methodes, in bepaalde verhoudingen te combineren: de belasting op kapitaal, de inflatie en besparingen. De buitengewone belasting op het privékapitaal is verreweg de rechtvaardigste en de meest doeltreffende."[\[33\]](#)

Wat besparingen betreft, het is duidelijk dat de bevolkingen die hiervan de dupe zijn, daar niet zo happig op zijn. We zien trouwens in het zuiden van Europa dat ze absoluut niet leiden tot het gewenste resultaat. De koopkracht daalt en dus de vraag naar goederen en diensten. Daarmee gaat de economische activiteit nog verder achteruit. Maar de fiscaliteit is juist gebaseerd op die economische activiteit. Dus lopen ook de overheidsinkomsten terug. Het begrotingstekort wordt niet kleiner en ze moeten een nieuw plan uitwerken in de zoveelste poging de stijgende overheidsschuld in te perken.

Inflatie is dan weer niet nauwkeurig te dirigeren: ze kan ook veel hoger klimmen dan voorzien. Neem dat men een prijsstijging voorspelt van 5 %. Hoe ga je voorkomen dat die inflatie niet op hol slaat? Het is ook bijzonder moeilijk om de doelgroepen te kiezen die hier hun voordeel mee kunnen doen en wie bij een dergelijke zaak zouden moeten verliezen.[\[34\]](#) Normaalgezien is het in het voordeel van wie nog schulden heeft uitstaan en worden de schuldeisers gestraft (omdat de prijsstijging een relatieve daling van de waarde van hun kapitaal veroorzaakt). Maar wie zijn dat in werkelijkheid? Armen of rijken? Werkgevers die in de schulden zitten of met een bedrijf met flink wat schulden zouden hier dus voordeel uit halen. Is dat echt de bedoeling?

Wij delen volledig dit standpunt. Momenteel betalen heel wat werkende mensen een belasting die verhoudingsgewijs en zelfs in concrete centen hoger ligt dan wat grote aandeelhouders en leidende kaders van bedrijven betalen. Die laatste weten namelijk heel goed gebruik te maken van financiële constructies om gedeeltelijk of volledig te ontsnappen aan de belastingaanslag. Ze profiteren verder van allerlei bijzondere vrijstellingen die de overheid biedt aan investeerders. Ze kunnen in de meeste ontwikkelde kapitalistische landen sinds de jaren tachtig genieten van allerlei regeringsbesluiten over belastingverlagingen in het voordeel van de rijksten en van de bedrijven.

Of het nu is om een aantal dringende collectieve behoeften te financieren of om de overheidsschuld in te dijen die weegt op de toekomst en een staat overlevert aan de willekeur van internationale financiële schuldeisers, de belasting op kapitaal zou voor fondsen zorgen die meer dan welkom zijn, gezien de noden en de gevraagde inspanningen.

Het is evident dat de doeltreffende toepassing van een dergelijke maatregel nog een aantal andere maatregelen impliceert waar de auteur nauwelijks op ingaat. Hij hecht meer belang aan de macro-economische effecten dan aan de details van zijn voorstel. Eerst en vooral is de invoering van een vermogenskadaster noodzakelijk. Daarvoor pleit Thomas Piketty uitdrukkelijk. Hierdoor zou het mogelijk worden een exacte beoordeling te maken van alle vermogens en van hun logische bijdrage aan de fiscale inkomsten. Vervolgens zou de overheid de kapitaalvlucht radicaal moeten aanpakken. Dat betekent op zijn minst voldoende inspecteurs, belast met de bestrijding van de grote fraude. Daarnaast zullen maatregelen nodig zijn om kapitalen die verhuisd zijn naar de Antillen of andere belastingparadijzen en zo aan belasting ontsnappen, verplicht te doen terugvloeien naar het moederland. Maar dit valt duidelijk buiten het kader van dit werk.

Het kapitalisme reguleren?

We hebben heel veel waardering voor het ter beschikking stellen van absoluut buitengewone statistieken over de verdeling van de rijkdommen in de kapitalistische maatschappij. We steunen zonder enig voorbehoud de eis voor een vermogensbelasting. We zijn echter enigszins terughoudend wat betreft het perspectief dat de auteur ons geeft in zijn fundamentele analyse. Thomas Piketty is geen marxist. Hij is eerder tegen deze stroming. Op economisch gebied neemt hij in wezen de traditionele theorieën[\[35\]](#) over die nauwelijks iets zeggen over het fenomeen dat hij beschrijft.

Hij moet er trouwens snel afstand van nemen, want hij weet heel goed hoe belangrijk ontwikkelingen zijn en het onderzoek van feiten en cijfers. Hij is zich bewust dat je de economie altijd in de context moet plaatsen van het geheel van de menswetenschappen. Hij schrijft terecht: "Ik zie voor de economie geen andere plaats dan als subdiscipline van de sociale wetenschappen, naast de geschiedenis, de sociologie, de antropologie, de politieke wetenschappen en zoveel anderen."^[36] Terwijl de 'officiële' economische wetenschap zichzelf ziet als de enige echte sociale wetenschap. Slechts zelden zal ze de ontdekkingen van andere disciplines uit de menswetenschappen in de eigen theorieën opnemen. Ze hecht vooral belang aan het definiëren van de voorwaarden voor een theoretisch evenwicht, dat verder niet aan enige ontwikkeling onderhevig is. En ze is amper geïnteresseerd in concrete gegevens die trouwens in tegenspraak zijn met de essentie van haar stellingen.

De keuze voor concepten en redeneringen uit de traditionele economie is ingegeven door de oriëntatie van de auteur. Zijn hoofddoel is het systeem waarin hij leeft, te hervormen. Hij benadrukt immers: "Wat mij interesseert, is te proberen een bescheiden bijdrage te leveren aan het bepalen van de meest geschikte sociale organisatievormen, openbare instellingen en beleidsmaatregelen die daadwerkelijk en efficiënt vorm kunnen geven aan een rechtvaardige maatschappij. Dit alles in het kader van een rechtsstaat waarvan iedereen op voorhand de regels kent, met regels die voor iedereen gelden en waarover democratisch gediscussieerd kan worden."^[37]

Hij zegt helemaal niets over het noodzakelijk vereiste en zo goed als onverbiddelijke karakter van de economische krachten van het kapitalisme ten aanzien van de gepresenteerde analyse. Hij stelt vast dat de ongelijkheidskloof toeneemt. Hij stelt feitelijk vast dat het kapitaal steeds meer wordt gehonoreerd terwijl de groeicijfers dalen. Hij stelt vast dat dit een bedreiging kan zijn voor de toekomst. Maar in tegenstelling tot de marxisten ziet hij dit gewoon als een van de mogelijke resultaten. Piketty: "Het is mogelijk om je openbare instellingen en beleidsmaatregelen in te beelden die een tegenwicht kunnen vormen tegen de gevolgen van deze onverbiddelijke logica – zoals een wereldwijde progressieve belasting op kapitaal."^[38] Hij kent uitdrukkelijk deze rol toe aan zijn eis: "De belangrijkste rol van de belasting op het kapitaal is niet de sociale staat financieren, maar het kapitalisme reguleren."^[39]

Volgens ons koestert hij illusies, in het bijzonder op twee vlakken: enerzijds wat de kracht van de kapitalistische logica betreft, anderzijds over de mogelijkheid om vanuit een rechtsstaat en democratische instellingen in te gaan tegen die logica.

De kracht van het werk van Thomas Piketty zit in het feit dat hij aantoonde dat we in de kapitalistische ontwikkeling op zijn best te maken krijgen met een stabilisering van de ongelijkheden. Maar de algemene regel is dat de verschillen toenemen ten voordele van de kapitaalbezitters. Hij stelt heel correct dat de periode tussen de twee wereldoorlogen en de periode vlak daarna tot in de jaren zeventig bepaald werden door de oorlogen en de crisissen of met andere woorden door gewelddadige botsingen waar de kapitalisten verzwakt zijn uit gekomen, maar die ook voor de werknemers rampzalig zijn geweest.

De kapitalistische logica is inderdaad meedogenloos en in laatste instantie is het de markt die deze logica bepaalt: wie verkoopt, wie de winsten accumuleert, wie erin slaagt leader te worden in zijn segment of segmenten van de markt, blijft bestaan, verrijkt zich en wordt zo machtig dat hij niet alleen op economisch vlak controle verwerft maar ook politiek en zelfs ideologisch. Wie daar niet in slaagt, wordt onverbiddelijk uitgeschakeld en verstevigt daardoor de macht van de eerste. De logica wordt aangemoedigd door de winst en door dat streven naar competitiviteit, dat vandaag door praktisch alle ondernemingen wordt nagejaagd. De grote bedrijven beheersen het economisch leven door hun beslissingen om te investeren of om hun geld terug te trekken. Hun strategische keuzes hebben gevolgen voor de werknemers, hun tewerkstelling, hun arbeidsomstandigheden en hun loonvoorwaarden. Ze hebben gevolgen voor hele regio's als die voor de werkgelegenheid hoofdzakelijk van een enkele (industriële) entiteit afhankelijk zijn. En daardoor zijn ze politiek van uiterst groot belang.

Zo komen we bij de tweede illusie: te geloven in een democratische macht die steunt op de rechtsstaat, en in democratische instellingen waarmee je kunt ingaan tegen de kracht van de grote ondernemingen, van de multinationals... Laten we allereerst vaststellen dat we daar mijlenver van af staan. Om het even welke waarnemer die een klein beetje gezond verstand heeft en eerlijk is met zichzelf, moet toch beseffen dat de overheden vandaag niet bijster veel verplichtingen opleggen aan de bedrijven, vooral niet aan de grootste. Nee, ze rollen vandaag eerder de rode loper uit voor het onthaal op hun grondgebied. De voornaamste verantwoordelijken van de hoogontwikkelde kapitalistische staten en van diegenen die de grote bedrijven leiden, spelen dikwijls zo goed als volledig onder één hoedje. Het kaderpersoneel komt uit dezelfde universiteiten en hogescholen. De ideologische basis van hun opleiding en scholing loopt nogal gelijk. Ze hangen over het algemeen dezelfde waarden en tradities aan.

Ze zitten zij aan zij in de algemene vergaderingen van dezelfde instellingen. Officieel of half geheim. Heel wat ontmoetingen vinden tegenwoordig plaats binnen Think Tanks^[40], groepen waar alleen een select clubje op uitnodiging aan mag deelnemen om te discussiëren over allerlei thema's die belangrijk zijn voor de economie, voor het landsbestuur of de internationale betrekkingen. De belangrijkste bedrijfsleiders, de belangrijkste politici en een handjevol journalisten en invloedrijke personen uit het universitair milieu zien elkaar daar regelmatig. Alsof dat nog niet genoeg is, organiseren ze forums (zoals dat in Davos^[41]), seminars, conferenties. Ter voorbereiding van de belangrijkste beslissingen richten ze allerlei groepen op van 'experts'. Daarin zetelen dus mensen die zorgvuldig gekozen zijn uit die elite. Het krijgt een label opgeplakt van 'wetenschappelijke neutraliteit'. Maar de oplossingen die ze voorstellen zijn de grote ondernemingen

dikwijls zeer gunstig gezind.

Uiteindelijk zijn een flink deel van deze verantwoordelijken onderling perfect inwisselbaar. Ze kunnen aan het hoofd staan van verschillende bedrijven, maar kunnen tegelijk met het grootste gemak switchen van de staat naar een multinational of omgekeerd. Denken we maar aan een figuur als burggraaf Étienne Davignon. Als ex-ondervoorzitter van de Europese Commissie werd hij voorzitter van de Generale Bankmaatschappij van België (onze Société Générale) en later ondervoorzitter bij de groep Suez (voor die fusioneerde met GDF). Of een Mario Draghi die nu voorzitter is van de Europese Centrale Bank en oudgediende bij Goldman Sachs of een Hank Paulson, de vroegere minister van Financiën van de Verenigde Staten tijdens de Bush-administratie, die voordien voorzitter was van diezelfde Goldman Sachs bank. Om het niet te hebben over de Belg, wijlen ex-premier Jean-Luc Dehaene die bestuurder was bij InBev, Umicore en Lotus en in 2008 toen de bank in de problemen kwam, voorzitter werd van Dexia. En het traject van Peter Sutherland, Europees Commissaris, die eerst teruggaat naar de Ierse privébanken, vervolgens de eerste algemeen directeur wordt van de Wereldhandelsorganisatie (WHO) om te eindigen als voorzitter van het machtige olieconcern BP.

Hoe kan je nu denken dat we met een dergelijke bureaucratische machine een tegenwicht kunnen vormen voor de macht van de multinationals? Die hele machine is stevig vervlochten met – en zelf rechtstreeks betrokken bij de uitoefening van die overheersing. Ze gaat zich niet verzetten tegen leiders waar ze regelmatig mee aan tafel zit en die ze zelfs op een of ander moment kan vervangen.

Als er een kracht is, in staat om zich te verzetten tegen de grote ondernemingen, dan ligt die bij de bevolking: die laat zich niet in met die macht; ze ondergaat er de nefaste gevolgen van op het gebied van inkomen, werk en arbeidsvoorwaarden. En vooral, ze heeft een geweldige troef, haar aantal. De sociale beweging, haar ontwikkeling en de strijd die ze heeft gevoerd, zijn precies de grote afwezigen in de historische analyse van Thomas Piketty. Het is nochtans die sociale beweging die in laatste instantie de grote motor is van de sociale verbeteringen in de ontwikkelde kapitalistische landen. Zij voerde de grote gevechten die hebben geleid tot de arbeidsduurverkorting, tot het algemeen stemrecht, tot de erkenning van de sociale zekerheid, tot de verbetering van werkomstandigheden in de bedrijven... Ze stond aan de wieg van andere maatschappijmodellen, al zijn de socialistische experimenten niet tot het einde toe kunnen doorgaan.

Er is dus wel iets anders nodig dan de toepassing van een rechtsstaat en instellingen die een beetje democratischer zijn. Er is een actieve democratische participatie nodig in alle politieke organen. Er is een radicaal andere politiek nodig die is gebaseerd op de behoeften van de bevolking.

Daarom kan de vermogensbelasting, hoe belangrijk ook, de problemen van het kapitalisme niet oplossen, zoals Thomas Piketty gelooft. Ze zal de opbrengst van de productiviteit eerlijker verdelen in de maatschappij. We zullen er de sociale zekerheid en een boel openbare diensten mee kunnen financieren. Maar ze zal de bedrijfsleiders op geen enkele manier verhinderen te streven naar steeds meer winst en ze zullen blijven proberen hun kapitaal onbeschaamd verder te laten renderen en meester te blijven van het economische spel (en van daaruit op andere domeinen). Dat de huidige politieke wereld met de zakenwereld heult, zal niet stoppen met een vermogensbelasting. In de huidige context betekent de vermogensbelasting wel een sociale vooruitgang, maar van zodra de krachtsverhoudingen opnieuw in hun voordeel keren, zal het patronaat die taks opnieuw betwisten en opheffen (precies op dezelfde manier als we nu zien gebeuren met de sociale zekerheid die de werkgevers na de Tweede Wereldoorlog hebben moeten toestaan).

Conclusies

Kapitaal in de 21^e eeuw is een meesterwerk van het grootste belang. De auteur levert een massa basisgegevens over de geschiedenis van het kapitalisme, in het bijzonder over de ongelijkheid inzake inkomen en vermogen. Hij pleit voor een globale menswetenschap waarin economie, sociologie, politieke wetenschappen, geschiedenis enzovoort zijn opgenomen. Hij is voorstander van grote transparantie op het vlak van de statistieken. Voor al deze punten staan wij volledig achter hem.

Zijn bijdrage is van fundamenteel belang voor de marxisten. Hij toont aan, met cijfers, dat het kapitalisme een systeem is dat voor zijn ontwikkeling is gebaseerd op ongelijkheden. En in tegenstelling tot wat men soms kan vertellen, hebben deze ongelijkheden niet de neiging te verdwijnen. Wel integendeel! De periode 1914-1980 is wat dit betreft veelzeggend. De variaties die we in die periode kunnen zien in de ongelijkheden, zijn veroorzaakt door de opeenvolgende schokken in 1914, 1929, 1933 en 1939. En dan mogen we de schok van 1917 niet vergeten die een eerste experiment van een niet-kapitalistische maatschappij mogelijk maakte en wereldwijd heeft gewogen op de krachtsverhoudingen tussen werkgevers en werknemers.

Ondanks het feit dat al deze gegevens zijn analyse van deze fundamentele tendens tot toenemende ongelijkheden ondersteunen, denkt Thomas Piketty dat het mogelijk is het kapitalisme te hervormen. Op dit gebied volgen we hem niet. Volgens ons zijn de patronale krachten onvermurwbaar en zolang zij bestaan, zal deze tendens onverbiddelijk doorgaan.

Op dezelfde manier zijn we iets terughoudender over de bewering van de auteur dat de ongelijkheden binnen elk land veel groter en gevaarlijker zijn dan deze tussen landen. We zijn over dit punt hier niet in discussie gegaan omdat dit niet het centrale thema van het boek is. Maar het lijkt ons dat de Franse econoom de transfers van rijkdommen uit de

derdewereldlanden, van het Zuiden naar het Noorden, ernstig onderschat door zich te houden aan de officiële cijfers.

Deze beperkingen en reserves mogen de lectuur van dit boek helemaal niet in de weg staan. Kapitaal in de 21e eeuw is een must. En dan kunnen we nog verder gaan dan dit briljant opgezet onderzoek.

---

[1] Thomas Piketty, *Le capital au XXIe siècle*, Éditions du Seuil, Parijs, 2013, 970 bladzijden. Een Nederlandse vertaling verschijnt op 5 november 2014 bij de Bezige Bij onder de titel *Kapitaal in de 21e eeuw*. ISBN 9789023490821.

[2] Zie: <http://piketty.pse.ens.fr/fr/capital21c>.

[3] Zie: <http://topincomes.g-mond.parisschoolofeconomics.eu/>.

[4] Opgelet: het 1 % dat het rijkst is in termen van inkomen, gaat niet noodzakelijk over hetzelfde als het 1 % met het grootste vermogen. In het eerste geval gaat het over de mensen die in het afgelopen jaar het meest betaald kregen. Het tweede slaat op wie tot op dat moment het grootste vermogen heeft opgestapeld maar daarom dat jaar misschien niet meteen een recordinkomen had.

[5] Thomas Piketty, op. cit., p. 424.

[6] Reformisten zijn voorstander van de progressieve verandering van het kapitalisme, in stapjes, met behulp van opeenvolgende hervormingen. Revolutionairen menen dat een radicale revolutie noodzakelijk is.

[7] Keynesianen zijn aanhangers van de leer van de Britse econoom John Maynard Keynes (1883-1946). Keynes gelooft niet in het zelfregulerende karakter van de markt. Volgens hem is staatstussenkomst nodig om te zorgen voor die regulering door te investeren op het ogenblik dat de privé-bedrijven dat niet meer willen doen, concreet in tijden van crisis. Zie Henri Houben, "Keynes en de crisis", *Marxistische Studies* nr. 93, januari-maart 2011, p. 11 – 30.
Zie: http://www.marx.be/nl/content/archief?action=get_doc&id=87&doc_id=520.

[8] Thomas Piketty, op. cit., p. 30.

[9] De auteur stelt ook tabellen en statistieken op zonder deze winsten, want die worden niet in elk land meegeteld. Die meerwaarden onderstrepen over het algemeen nog eens extra de vastgestelde evolutie, maar zijn niet doorslaggevend voor die evolutie. (De hier bedoelde meerwaarde is de winst die ontstaat tussen de aankoop en de verkoop van een aandeel; als je verkoopt met verlies is er sprake van minwaarde, een financiële term die niets te maken heeft met het marxistische begrip van meerwaarde.)

[10] Hij stelt een gelijkaardige grafiek op voor 1929 die we hier niet hebben overgenomen om de uiteenzetting niet onnodig lang te maken.

[11] Thomas Piketty, op. cit., p. 477.

[12] Hier gaan we wel een stap verder dan de analyse van Piketty zelf die helemaal geen sociale klasse definieert.

[13] Een stock-option is de mogelijkheid, geboden aan een bedrijfskader, om eventueel aandelen te kopen van het bedrijf waar hij werkt, aan een over het algemeen lagere prijs dan op de beurs.

[14] Zie Henri Houben, *La crise de trente ans*, Aden, Brussel, 2011, p. 127.

[15] Thomas Piketty, op. cit., p. 443.

[16] Een bedrijfsleider streeft ernaar om de werknemers precies genoeg te betalen om zich te reproduceren. Te weinig loon zou leiden tot uitputting. Te veel loon zou knagen aan de winst.

[17] Dat is vooral in de Verenigde Staten het geval, waar meer dan de helft van de bevolking rechtstreeks of onrechtstreeks aandelen in bezit heeft (via pensioenfondsen en beleggingsfondsen). In Europa is dit fenomeen veel minder uitgesproken. Vandaar de Europese beleidsmaatregelen, gericht op het ontwikkelen van privépensioenfondsen.

[18] Thomas Piketty, op. cit., p. 388.

[19] Thomas Piketty, op. cit., p. 409.

[20] Thomas Piketty, op. cit., p. 405.

[21] Thomas Piketty, op. cit., p. 190.

[22] Thomas Piketty, op. cit., p. 463.

[23] Thomas Piketty, op. cit., p. 595.

[24] Het marginaal tarief is het percentage belastingen per schijf van het belastbaar inkomen. Als de inkomsten bijvoorbeeld tot een bedrag van 10.000 euro aan 0 % worden belast, dan aan 20 % tot een inkomen van 20.000, 30 % tot 30.000, 40 % tot 40.000, 50 % eenmaal daarboven (een fictief voorbeeld), dan moet iemand die een globaal inkomen aangeeft van 45.000 euro, op de eerste schijf van 10.000 euro 0 % betalen, vervolgens 20 % op de tweede schijf, 30 % op de derde, enz. De verschillende percentages op de inkomensschijven noemen we 'marginale tarieven', in ons voorbeeld is het hoogste marginale tarief 50 %.

[25] Thomas Piketty, op. cit., p. 818.

[26] Thomas Piketty, op. cit., blz. 802.

[27] De auteur heeft het heel weinig over krachtsverhoudingen en klassenstrijd. Daarom hebben we die term hier tussen haakjes gezet

[28] Thomas Piketty, op. cit., p. 851.

[29] Thomas Piketty, op. cit., p. 838.

[30] Thomas Piketty, op. cit., p. 860. Het bruto binnenlands product (bbp) is de rijkdom in handelsgoederen en financiële goederen, op één jaar tijd gecreëerd in een land of op een bepaald grondgebied. Het komt grofweg neer op de nationale productie, uitgedrukt in geldtermen.

[31] Thomas Piketty, op. cit., p. 853-854.

[32] Thomas Piketty, op. cit., p. 856.

[33] Thomas Piketty, op. cit., p. 885.

[34] Thomas Piketty, op. cit., p. 896.

[35] De traditionele theorieën in economie zijn die theorieën die 'officieel' onderwezen worden in het onderwijs en aan de universiteiten. Ze zijn gebaseerd op de theorieën van de neoklassieke stroming die ontstond op het einde van de 19^e eeuw en staan compleet haaks, zelfs op heel veel punten, op de visie van de vaders van de economie zoals Adam Smith en David Ricardo.

[36] Thomas Piketty, op. cit., p. 945.

[37] Thomas Piketty, op. cit., p. 62.

[38] Thomas Piketty, op. cit., p. 57.

[39] Thomas Piketty, op. cit., p. 840.

[40] Een Engelse term. Het betekent letterlijk denktank of ideeënreservoir.

[41] Op het Wereld Economisch Forum in Davos, een stadje in Zwitserland, komen elk jaar de 2000 meest invloedrijke personaliteiten ter wereld samen.